

الشمس
الحرمان
الحرمان

آموزش تفکر محور

مرکز توسعه منابع انسانی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفى ﷺ

آموزش تفکر محور

مرجع تولید: مرکز توسعه منابع انسانی

چاپ اول: ۱۳۹۵ ش / ۱۴۳۸ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵-۹ دورنگار: داخلی ۱۰۵-۳۷۸۳۹۳۰۹ +۹۸ ۲۵
- ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶
- ایران، قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

https://telegram.me/pub_almostafa

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی‌ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد. در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که

در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«**جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية**» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیرایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«**مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ**» با قدردانی و سپاس از مرکز توسعه منابع انسانی مرجع تولید کتاب آموزش تفکر محور و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

فهرست

مقدمه	۱۵
آموزش تفکر محور (مقدماتی)	۱۷
مقدمه	۱۷
تعاریف آموزش: فرایندی و سیستمی	۱۸
۱. تعریف آموزش	۱۸
۲. تعریف یادگیری	۲۰
روش تدریس	۲۲
تعریف فناوری آموزشی و کاربرد آن در آموزش	۲۵
تعریف تکنولوژی آموزشی از دیدگاه‌های مختلف	۲۷
کاربرد علوم مختلف در تکنولوژی آموزشی	۲۸
تاریخچه	۲۹
تعریف سیستم	۳۰
بازخورد (Feedback)	۳۳
محیط سیستم (System Environment)	۳۵
اصول مدیریت فرایند آموزش	۳۶
۱. تعریف مدیریت و انواع آن	۳۶
۲. خصیصه‌های مشترک تعاریف مدیریت	۳۷
۳. نظریه‌های مدیریت آموزشی	۴۱
۴. نحوه شکل‌گیری نظریه‌های مدیریت	۴۳

- ۴۳..... ۵. مبانی فلسفی مدیریتی نظریه‌های کلاسیک
- ۴۴..... ۶. ویژگی‌های نظریه بروکراسی
- ۴۴..... ۷. نظریه بروکراسی و کاربرد آن در مدیریت آموزشی
- ۴۵..... ۸. پنج ساختار سازمانی در آموزش و پرورش
- ۴۵..... ۹. کارکردهای مدیریت اداری فایول
- ۴۷..... ۱۰. مهم‌ترین انتقادهای نظریه کلاسیک
- ۴۸..... ۱۱. مفروضات نگرش نئوکلاسیک
- ۵۰..... الف) نظریه دو عامل فردریک هرزبرگ
- ۵۰..... ب) کاربرد نظریه دو عامل هرزبرگ در مدیریت آموزشی
- ۵۱..... تعاریف سیستم
- ۵۱..... انواع سیستم
- ۵۳..... ضرورت پیدایش تفکر سیستمی
- ۵۶..... مشخصات سیستم آموزش و پرورش به عنوان سیستم باز
- ۶۰..... متغیرهای سازمان
- ۶۱..... انتقادهای وارد بر نظریه اقتضایی
- ۶۲..... کاربرد نظریه اقتضایی در مدیریت آموزشی
- ۶۲..... مفروضات نظریه مک‌گرگور
- ۶۳..... نظریه Z اوچی
- ۶۴..... کاربرد نظریه Z اوچی در مدیریت آموزشی
- ۶۴..... سازمان‌های یادگیرنده و مدیریت آموزشی
- ۶۵..... ۱. فعالیت‌های فرایند یادگیری در سازمان‌های یادگیرنده
- ۶۶..... ۲. انواع یادگیری در سازمان یادگیرنده
- ۶۷..... ۳. سیر تکامل و شکل‌گیری سازمان یادگیرنده
- ۶۸..... ۴. عناصر اصلی الگوی یادگیری سازمان هانسون
- ۶۹..... ۵. ارکان اصلی فرایند یادگیری سازمان
- ۷۰..... ۶. عوامل اساسی در یادگیری سازمان
- ۷۲..... ۷. نقش سازمان‌های یادگیرنده در مدارس را تشریح و کاربرد نظریه سازمان یادگیرنده
- ۷۲..... ۸. خصوصیات اساسی مدارس به عنوان سازمان یادگیرنده
- ۷۳..... ۹. جوانب اساسی سازمان‌های یادگیرنده در نظام‌های آموزشی

ارزشیابی عملکرد و مدیریت آموزشی	۷۴
۱. تعاریف ارزیابی عملکرد	۷۴
۲. تاریخچه ارزیابی عملکرد را در سازمان	۷۵
۳. ویژگی‌های نظام ارزیابی عملکرد در سازمان	۷۶
۴. ویژگی‌های ارزیابی عملکرد از دیدگاه برناردین و جویز	۷۷
۵. مقاصد و فواید ارزیابی عملکرد سازمان	۷۸
۶. منابع ارزیابی عملکرد	۷۹
۷. عناصر اصلی الگوی ارزیابی بر عملکرد هاندرسون	۸۱
۸. الگوی ارزیابی عملکرد مورفی و کلولند	۸۳
۹. اهمیت و اهداف ارزیابی عملکرد سازمان آموزشی	۸۷
۱۰. مهم‌ترین شاخص‌های مورد بررسی در ارزیابی عملکرد مدیران آموزشی	۸۸
۱۱. مهم‌ترین اهداف ارزیابی عملکرد در مدیریت آموزشی	۸۸
۱۲. موانع اصلی موجود در ارزیابی عملکرد نظام‌های آموزشی	۸۹
تعاریف و مفاهیم تفکر	۸۹
تفکر در سطح برتر	۹۲
مهارت‌های تفکر: توانایی‌ها و رویکردهای لازم	۹۲
مهارت‌های تفکر: خصوصیات فرد خلاق	۹۳
اتاق فکر و اصول حاکم بر کانون‌های تفکر	۹۳
۱. ضرورت فکری‌پژوهی و فکرشناسی	۹۴
۲. ادبیات اتاق فکر	۹۵
۳. شناسایی اتاق فکر	۹۵
۴. تئوری اتاق فکر	۹۶
۵. اتاق فکر به تناسب فعالیت‌ها	۹۶
۶. ویژگی اتاق فکر	۹۷
۷. مفاهیم اتاق فکر	۹۸
۸. کارکردهای اتاق فکر	۹۸
۹. وظایف اتاق فکر	۹۹
۱۰. هدف اتاق فکر	۹۹
۱۱. دغدغه اتاق فکر	۱۰۰

- ۱۰۰..... ۱۲. تعامل اتاق تفکر.....
- ۱۰۱..... ۱۳. ملاحظات اتاق فکر.....
- ۱۰۱..... ۱۴. مدیریت اتاق فکر.....
- ۱۰۱..... ۱۵. انتظار دولت از اتاق فکر.....
- ۱۰۱..... ۱۶. تأثیر اتاق فکر.....
- ۱۰۲..... کانون‌های تفکر.....
- ۱۰۲..... طراحی اندیشگاه.....
- ۱۰۳..... موانع اندیشیدن.....
- ۱۰۳..... راهکارها.....
- ۱۰۵..... رابطه فکر و عمل.....
- ۱۰۸..... رابطه فکر و قلب با فهم قرآن.....
- ۱۰۸..... ۱. فهم اکتسابی.....
- ۱۰۹..... الف) ویژگی‌های فهم قرآن از طریق فکر و اندیشه.....
- ۱۱۰..... ب) کاربرد صحیح فکر از نظر قرآن و اهل بیت.....
- ۱۱۲..... ۲. فهم غیر اکتسابی یا الهامی و قلبی.....
- ۱۱۳..... الف) قلب و پیوند آن با وحی.....
- ۱۱۶..... ب) قلب و پیوند آن با عشق.....
- ۱۱۸..... ج) قلب، ایمان، فهم قرآن.....
- ۱۲۱..... انواع تفکر.....
- ۱۲۵..... مدیران و رویکرد نوین به مفاهیم و تفکر استراتژیک.....
- ۱۲۸..... آشنایی با انواع تفکر.....
- ۱۲۹..... شش کلاه تفکر.....
- ۱۳۳..... انواع تفکر در ارتباطات انسانی.....
- ۱۳۹..... آموزش تفکر محور (تکمیلی).....
- ۱۳۹..... مقدمه.....
- ۱۴۰..... آشنایی با مفهوم آموزش تفکر محور.....
- ۱۴۰..... کلاس تفکر.....
- ۱۴۱..... هدف‌های آموزش تفکر محور.....
- ۱۴۱..... مشخصات کلاس تفکر محور.....

- ۱۴۳.....مهارت تفکر نقادانه (انتقادی) و پرسشگری.....
- ۱۴۹.....نحوه سازمان‌دهی مؤلفه‌های آموزشی به منظور تشویق تفکر.....
- ۱۴۹.....ویژگی‌های تدریس فعال.....
- ۱۵۰.....اهداف در فرایند یاددهی - یادگیری.....
- ۱۵۳.....۱. رویکردهای فرایند یاددهی - یادگیری و آسیب‌شناسی آن.....
- ۱۵۴.....۲. ویژگی‌های رویکرد نوین در فرایند یاددهی - یادگیری.....
- ۱۵۵.....۳. ویژگی‌های رویکرد سنتی در فرایند یاددهی - یادگیری.....
- ۱۵۶.....روش‌ها و فنون تدریس.....
- ۱۵۶.....الگوی عمومی تدریس (general teaching model).....
- ۱۵۸.....مراحل اجرای روش نمایشی.....
- ۱۵۹.....محاسن و محدودیت‌های روش نمایشی.....
- ۱۵۹.....روش آزمایشی (آزمایشگاهی).....
- ۱۶۰.....محاسن و محدودیت‌های روش آزمایشی.....
- ۱۶۱.....روش بحث گروهی.....
- ۱۶۳.....الف) مراحل اجرای روش بحث گروهی.....
- ۱۶۴.....ب) محاسن و محدودیت‌های روش بحث گروهی.....
- ۱۶۵.....الگوی حل مسئله (problem - solving model).....
- ۱۶۶.....الگوی پیش سازمان‌دهنده (organizer model - preadvance).....
- ۱۶۸.....روش‌های آموزش انفرادی.....
- ۱۷۰.....۱. آموزش برنامه‌ای.....
- ۱۷۱.....۲. روش سخنرانی.....
- ۱۷۴.....۳. محاسن و محدودیت‌های روش سخنرانی.....
- ۱۷۵.....۴. آموزش به وسیله کامپیوتر.....
- ۱۷۶.....مبانی نظری تدریس.....
- ۱۷۶.....دیدگاه‌های مختلف تدریس.....
- ۱۷۷.....فناوری اطلاعات.....
- ۱۷۹.....۱. نگرش سیستمی نسبت به فناوری اطلاعات و ارتباطات.....
- ۱۷۹.....۲. فراگیر و فناوری اطلاعات و ارتباطات.....
- ۱۸۰.....۳. کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در تدریس.....

ویژگی‌های آموزش و پرورش کارا و اثر بخش و تجارب سایر کشورها.....	۱۸۱
نگاهی اجمالی به پدیده برنامه‌ریزی آموزشی.....	۱۸۳
گستره آموزش و پرورش نوین.....	۱۸۴
آموزش و پرورش کارا و اثربخش در آینه تجارب سایر کشورها.....	۱۸۸
تمرکززدایی.....	۱۹۲
جایگاه فراگیران در سیستم آموزشی.....	۱۹۳
توجه به خلاقیت فراگیران.....	۱۹۵
محیط‌های آموزشی.....	۱۹۷
توسعه منابع انسانی در نظام آموزشی.....	۱۹۹
کیفیت‌بخشی به فرایند یاددهی و یادگیری.....	۲۰۲
۱. یاددهی و یادگیری و روش‌های تدریس.....	۲۰۳
۲. یاددهی و یادگیری و فضای آموزشی.....	۲۱۳
۳. یاددهی و یادگیری و تجهیزات آموزشی.....	۲۱۹
۴. یاددهی و یادگیری و معلمان.....	۲۳۰
۵. یاددهی و یادگیری و مدیران.....	۲۳۸
۶. بیست ویژگی مدیران به یاد ماندنی.....	۲۴۳
۷. یاددهی و یادگیری و فراگیران.....	۲۴۴
آموزش تفکر محور (پیشرفته).....	۲۵۱
مقدمه.....	۲۵۱
خلاقیت و نوآوری: تعریف، مفاهیم و مدیریت آن.....	۲۵۲
۱. تعریف خلاقیت از دیدگاه روانشناسی.....	۲۵۳
۲. تعریف خلاقیت از دیدگاه سازمانی.....	۲۵۴
ویژگی‌های افراد خلاق.....	۲۵۸
فرصت‌های خلاقیت.....	۲۵۹
نقش و اهمیت خلاقیت و نوآوری.....	۲۶۰
ویژگی‌های سازمان خلاق.....	۲۶۱
نقش مدیر در پرورش خلاقیت.....	۲۶۲
تکنیک‌های توسعه خلاقیت گروهی.....	۲۶۳
اصول پرورش تفکر خلاق.....	۲۶۹

۲۷۰ برنامه‌ریزی برای استفاده از تمرینات پرورش خلاقیت
۲۷۲ پرورش تفکر خلاق و نوآوری آموزشی
۲۷۵ آموزش معلمان و دبیران
۲۸۰ ویژگی‌های مدیر خلاق
۲۸۲ ۱. تکامل نیمکره‌های مغز و آینده نوآوری
۲۸۴ ۲. ویژگی‌های افراد نیمکره راست‌مدار
۲۸۵ ۳. ویژگی‌های افراد نیمکره چپ‌مدار
۲۸۸ فنون پرورش تفکر انتقادی و خلاق در کلاس
۲۸۹ ۱. تعریف تفکر انتقادی
۲۸۹ ۲. تاریخچه تفکر انتقادی با مروری بر مفاهیم و تعاریف آن
۲۹۳ ۳. تبیین اصول پنج‌گانه تفکر انتقادی بر اساس آرای واتسون - گلیزر
۲۹۸ ۴. ویژگی متفکران منتقد
۲۹۹ ۵. مراحل پیشرفت تفکر انتقادی
۳۰۰ ۶. توانایی‌های متفکران منتقد
۳۰۲ ۷. تمایلات و نگرش‌های متفکران منتقد
۳۰۸ ۸. تفکر انتقادی، در برابر روش سنتی آموزش
۳۱۳ ۹. تحقیقات در ایران
۳۱۵ ۱۰. اصول پرورش خلاقیت در کلاس درس
۳۱۸ ۱۱. شیوه‌های آموزش تفکر انتقادی و خلاق و ترویج آن در رشته‌های علوم انسانی
۳۲۳ ۱۲. آموزش تفکر خلاق به وسیله شیوه تفکر افقی
۳۲۴ ۱۳. روش ذهن‌انگیزی؛ شیوه‌ای خلاق برای آموزش تفکر انتقادی
۳۲۵ ۱۴. تأثیر اندیشه بزرگان و متفکران در ترویج تفکر انتقادی و خلاق
۳۲۹ خلاقیت و نوآوری در آموزش و پرورش
۳۳۲ نقش آموزش و پرورش در ایجاد تفکر مشارکتی
۳۳۳ دانش‌آموز محور بودن آموزش
۳۳۳ به کارگیری الگوی آموزشی مشارکت جو
۳۳۴ انتخاب و سازماندهی محتوای آموزشی مشارکت ساز
۳۳۴ طراحی ساختارهای مشارکت‌زا
۳۳۵ طراحی نظام مدیریت کیفیت فراگیر در نظام آموزشی TQM

۳۳۶	حاکم شدن روحیه تفکر علمی و پژوهشی در جوانان
۳۳۸	ایجاد تفکر محوری در آموزش به روش علمی
۳۳۸	۱. ماهیت و تعریف تفکر
۳۴۰	۲. ویژگی‌های ذهنی متفکر
۳۴۱	۳. عوامل بسترساز تفکر
۳۴۳	نحوه سازماندهی کلاس درس به منظور تشویق تفکر
۳۴۶	۱. نقش معلم در ایجاد خلاقیت و نوآوری و حرفه آموزی دانش‌آموزان
۳۴۷	۲. وظایف یک معلم و اصول پرورش خلاقیت در کلاس درس
۳۵۲	۳. روش‌های پرورش خلاقیت دانش‌آموزان در کلاس درس و مدرسه
۳۵۶	موانع خلاقیت
۳۵۶	۱. موانع خلاقیت در محیط مدرسه
۳۵۷	۲. موانع خلاقیت در محیط خانواده
۳۵۹	تدریس و تحلیل مفاهیم آن
۳۶۰	۱. تعریف تدریس
۳۶۲	۲. عوامل مؤثر برای یک تدریس خوب و مؤثر
۳۶۳	۳. ویژگی‌های شخصیتی معلم و نقش مؤثر آن در تدریس
۳۶۳	۴. معلم شاگرد نگر
۳۶۴	۵. شاگرد نگر فردی و شاگرد نگر جمعی
۳۶۴	۶. معلمان درس‌نگر
۳۶۵	الف) درس‌نگر علمی
۳۶۵	ب) درس‌نگر فلسفی
۳۶۵	۷. تأثیر شخصیت علمی معلم بر فرایند تدریس
۳۶۷	۸. ارتباط با سایر علوم
۳۷۰	۹. مبانی نظری روش فعال تدریس
۳۷۳	۱۰. ضرورت روش‌های فعال تدریس
۳۷۸	۱۱. پیش‌بایست‌های روش تدریس فعال
۳۸۳	کتابنامه

مقدمه

تفکر انتقادی، تفکری است مستدل و منطقی در جهت بررسی و تجدید نظر در عقاید، نظرات، اعمال و تصمیم‌گیری درباره آنها بر مبنای دلایل و شواهد مؤید آنها و نتایج درست و منطقی که پیامد آنها است^۱ در دنیای پیچیده امروز، تغییرات زیادی در حال وقوعند و شاهد رقابت‌های بسیار فشرده جوامع در دستیابی به فناوری برتر هستیم. فرد و جامعه مجبورند تلاش کنند که از قافله جدا نمانند. موضوع آموزش و پرورش هم از این قاعده مستثنا نیست چرا که دانش‌آموزان قرن بیست و یکم نمی‌توانند عنصری بی‌اختیار باشند، پس ناگزیر هدف‌های نهایی و کلی تعلیم و تربیت باید تغییر یابند و به پرورش شیوه تفکر انتقادی در افراد به عنوان یکی از هدف‌های اصلی تعلیم و تربیت، بیشتر توجه شود. آموزش تفکر انتقادی ما ممکن است باعث پدید آمدن تکنولوژی‌ای در آینده شود که سروکارش به جای تخریب، بیشتر با سالم‌سازی باشد نظریه‌های شناختی، فراشناختی، ساخت‌گرایی از تقویت و پرورش تفکر انتقادی در فرایند آموزش حمایت می‌کنند که همه آنها یادگیری را فرایند ادراک حاصل از تجربه می‌دانند و معتقدند مجریان برنامه‌های درسی، باید موقعیتی فراهم سازند که شاگردان از طریق مباحثه استدلالی که عمل تعامل و تحلیل را تسریع و تسهیل می‌کنند، به تفکر انتقادی بپردازند.

۱. هاشمیان نژاد ۱۹۸: ۱۳۸۰.